

Psikanaliz'in Eşcinselliğe Yönelik Tutumuna Tarihsel Bir Bakış

Umut Mert AKSOY

Uzm. Dr., Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

Yazışma Adresi:

Uzm. Dr. Umut Mert Aksoy,

Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Samsun

Tel: +905058255800; +905324271597

E-Posta: drumutmertaksoy@gmail.com

ÖZET

Bu yazıda özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında yükselen psikanalizin eşcinselliğe yaklaşımına ışık tutacak literatür gözden geçirilmiş ve 1973 APA tarihsel oylamasına kadar olan dönemde psikanalizin eşcinselliğe yönelik mütereddit tutumu ile bu alanda yapılmış geniş çalışmaların kısa bir özeti nin yapılması amaçlanmıştır. Yazıda döneme ilişkin ders kitapları ve literatürden de örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: psikanaliz, cinsellik, eşcinsellik

ABSTRACT

A Historical Look at the Psychoanalytic Approach Towards Homosexuality

This article demonstrates the approach of psychoanalysis on the issue of homosexuality. The aim of this review is to discuss the ambivalent attitude of psychoanalysis toward homosexuality until historical decision of APA in 1973. Examples from Turkish psychiatric textbooks and literature have also been assessed.

Keywords: psychoanalysis, sexuality, homosexuality

GİRİŞ

20. yy'ın ikinci yarısında psikanaliz okulu, psikiyatri içerisinde belirleyici bir rol oynamış ve mühim konularda psikiyatrinin genel tavrını belirlemiştir. Dolayısıyla psikanalizin eşcinsellik konusundaki "belirli" veya "belirsiz" olan tavrını ortaya koymak önem taşıyacaktır.

Eşcinsellik konusunda psikanaliz mütereddit bir tutum sergilemiş, bilimsel "inançların" bilimsel veriler ile sınırlarının silindiği bir dönem yaşanmıştır. Bu yazının amacı psikanalizin bir bilimsel teknik ve terapi yönteminin ötesinde, bir dünya görüşü ortaya koyarak eşcinsellik konusunda ortaya koymuş olduğu psikopatolojik modeli sunmak ve bir "psikanalitik psikopatoloji modelinin" ortaya çıkış biçimini tartışmaktır.

FREUD VE EŞCİNSELLİK

Freud'un eşcinsellik konusunda karmaşık ve tu-

tarsız ifâdelerinin bulunduğu çeşitli yazarlar tarafından dile getirilmesine karşın (Friedman 1998, King 1999), tutarsızlıktan öte, bir tamamlanmamışlıktan söz edilebilir.

Freud, kendi yaşam öyküsünün ve doğa bilimleriyle uğraşısının verdiği bir disiplin ile psişenin psikanaliz yoluyla âdeta parçalarına ayrılarak, rüyaların, fantezilerin ve bilinç-öncesinde var olan materyalin bir patolojik-morfolojik çalışma tekniği ile incelenebileceği ve sınıflandırılabilceği, bunun ötesinde terapötik olarak bu parçalanmış öğelerin bütünleştirilebileceği varsayımından yola çıkmıştır. Eşcinsellik temasının incelenmesinde de aynı metodun izlerini sürmek mümkündür. Az sayıdaki "olgu" örneklerinden -örneğin kadın eşcinselliği söz konusu olduğunda Freud'un 1920 yılında yayınladığı bir olgusu ve analitik literatürde 1989 yılına kadar toplam 68 olgu (Frieman ve Downey 2002)- büyük genellemelere gitmek yoluyla

la bu seksüel davranışa açıklama getirmeye çalışmıştır. Şüphesiz ki tavırda 19 yy.'ın bilim felsefesinin ve Aydınlanma'nın etkileri söz konusudur. Gerçekte Freud'un yaptığı "yarı-natüralistik bir tutumla, insan yaşamını yöneten nedensel ağı ortaya koymaktan ve bu yüzden nedensel açıklamalar yapmaktan" ibârettir (Göka 2006).

Freud, Berlinli bir KBB uzmanı olan Fliess ile olan yazışmalarında nevrozların etiolojisinde temel bir biseksüalitenin varlığı yanı sıra, burun iç mukozası ile genital bölgeyi döşeyen mukozal yapının benzerliğinden yola çıkarak insanda burun, cinsellik ve menstrüasyon siklusunu da içeren döngüsellik arz eden bir ilişkiden söz etmiş, hâttâ buruna yönelik cerrahi girişimler ve uygulanacak, farmasötik ajanlar –kokain gibi– nevrozun tedavisinde bir basamak olacağını öne sürmüştür (Lohmann 1998, Masson 1985).

1905 yılında yayınlanan Cinsellik Üzerine Üç Deneme'de (Freud 1905) çocuğun anneye bir nesne olarak fiksasyonu sonrasında, kadın figürü ile özdeşleştiğini ve kendisini bir aşk nesnesi olarak seçtiği, böylelikle narsisistik bir şekilde otoerotik döneme özgü bir nesne seçimi yaptığını, bu seçimin tüm yaşamda sürdüğü hipotezini ortaya koymuştur. Freud'un bu ve diğer sözü edilecek olan hipotezleri, erkek eşcinselliğini anlamaya yöneliktir. Hipotezlerin neden erkek eşcinselliği üzerinde odaklandığı ise tartışılması gereken başka bir noktadır.

Tarihte biseksüel yönelimiyle bilinen Leonardo Da Vinci'yi incelediği yazısında (Freud 1910) eşcinselliğin oluşumunda çocuğun anneye güçlü fiksasyonunun yanı sıra baba veya yerine geçen bir figürün olmayışının önemine işaret etmiş, kastrasyon korkusunun bastırılmasıyla penise sâhip bir ilk figür arayışına girdiğini belirtmiştir. Bu baba yokluğu veya yetersiz babalık daha sonraki literatürde "homoseksöjen baba" tanımıyla karşılık bulacaktır. Bu ilk figür ruhsal olarak ve çözülmemiş ödipal çatışmalar neticesinde çift cinsiyetlidir. Annenin hem bir penise sâhip olduğu hem dişi olduğu zannolunur.

1920 yılında kadın eşcinselliğinin gelişimiyle ilgili yazısında ise Oedipus kompleksinin üç sonucundan biri olarak kadın eşcinselliğinin oluştuğunu, babadan sâhip olunması istenen bebeğin bir penis eşdeğeri yerine geçmesi, böylece kastrasyonun yarattığı anksiyeteden uzaklaştığı, bebeğe yâni penise sâhip olmak için babaya yöneldiği, ancak annenin hâmileliğinin buna engel olmasıyla kadınsılığı terk eden çocuğun anneyi aşk nesnesi olarak tercih ettiği ve babayla özdeşleştiğini ifade etmiştir (Freud 1920).

1918 yılında yayınlanan "Kurt Adam" olgu öykü-

sünde Oedipus kompleksine kişinin sâhip olacağı aktiflik/pasiflik – erillik/dişilik özelliklerinin oluşumunda temel bir rol verildiği gözlenmektedir. Baba figürüyle narsisistik bir özdeşleşme sonrasında "Kurt Adam" kız kardeşi tarafından baştan çıkarılır ve fallik eril bir durumdan anal faza gerileyerek pasif dişi bir konuma ulaşır. "Baba gibi" olmak yerine baba tarafından aşkla sevimleyi tercih etmiştir (Freud 1918).

1922 yılında yayınladığı "kıskaçlık, paranoya ve eşcinsellik" yazısında eşcinselliğin kardeş kıskançlığının bastırılması sonucu oluştuğu hipotezini ortaya koymuştur. Burada daha önce paranoya için ortaya koyduğu yansıtma düzeneğinin tersine çevrilmesi söz konusudur. Dr. Schreber olgu öyküsünde (1911), paranoyanın eşcinsellik korkusuna karşı geliştirilen bir savunma mekanizması olduğu, böylece sevilenin korkulan persekütöre dönüştüğü, eşcinselliğin paranoia bir biçimde yansıtma yoluyla yadsındığı hipotezini öne sürmüştür. Bu eşcinsellik biseksüelite zemininde açıklama bulur, heteroseksüel ilişkiler yaşanabilmektedir. Daha sonra paranoya ve süblimasyon mekanizması konusunda Jung ile yaptığı mektuplaşmalarında sıkça bahsedilmektedir (Mc Cuire 1973).

Freud'un eşcinsellik üzerine bu karmaşık görüşlerini sunarken, Amerikalı bir eşcinselin annesine yanıt olarak yazdığı tarihsel öneme sâhip mektuptan söz etmek gereklidir. Bu mektubunda Freud eşcinselliğin bir hastalık veya ahlâksızlık olmadığı, insan cinselliğinin bir varyantı olduğundan söz etmiştir. Eşcinselliğin insan cinselliğinin gelişiminin bir evresinde duraklaması ile meydana geldiğini belirtmiştir (Friedman 1991).

FREUD SONRASI PSİKANALİZ'İN EŞCİNSELLİĞE BAKIŞI

Freud'un yapısal ve biyolojik etkenlere gönderme yapmış olmasına karşın izleyen dönemde eşcinsellik patolojik bir konuma indirgenmiş ve farklı "psikopatolojik modeller" yoluyla açıklanmaya çalışılmıştır. Freud'un eşcinselliği özgül bir fenomen olarak tanımlamaya çalışmasına karşın, Freud'u takip eden psikanalistler eşcinselliği perversiyonlar (sapıklıklar) başlığı altında sınıflandırmışlardır. Bu dönemdeki analitik kuramcılar cinsel nesne seçimini zorunlu olarak cinsiyet kimliğine bağlayarak, eşcinselliği pre-ödipal sapsmalara atfetmişlerdir (Düzyürek 1997).

Freud'un yapısalığa yaptığı vurgudan uzaklaşmış ve yapısal temel biseksüelite kavramından uzaklaşmıştır. Eşcinsellik pre-ödipal dönemde oral evrede fiksasyon ile oluşan karakter bozukluklarının bir yan türevi olarak değerlendirilmiş ve "homoseksüel"

hastada görülen mazoşistik tutum, öfke ve patolojik süperegonun gelişimiyle tanımlanmıştır.

Bir grup psikanalist freudiyen teoriyi izlemiş ve farklılaşan yaklaşımlarıyla psikoseksüel teoriye bağlı kalmışlardır. Ferenczi, Rado ve Bergler 'in görüşleri bu çerçevede değerlendirilebilir. Psikoseksüel gelişimin ketlenmesi veya duraksaması ile oluşan bir savunma olarak eşcinselliği değerlendirmişlerdir. Narsisizm, otoerotizasyon ve patolojik özdeşimler temel yapıları oluşturmaktadır.

Bu psikanalistler içerisinde Socarides kariyerini homoseksüellik konusunda yaptığı çalışmalar üzerine kurmuştur. Socarides, normal psikoseksüel gelişimin zorunlu olarak heteroseksüellik ile sonlandığını, eşcinsel yönelimin gelişimin doğal bir parçası olarak ilk üç yıl görüldüğünü, gerçek eşcinselliğin ayrımlaşma ve bireyselleşme aşamasında oluşan bir bozukluk ile meydana geldiğini, pre-ödüpal bir çatışmaya yönelik geliştirilmiş nörotik bir adaptasyon olduğunu, bu aşamada sorun yaşayan bireylerin sınırda bir kişilik örüntüsüne sahip olduğunu ve bir kişilik bozukluğunun mutlaka bu duruma eşlik ettiğini ifade etmiştir. Yalancı eşcinsellik ise Socarides'e göre ödüpal dönem çatışmaları sonucu oluşmaktadır ve narsistik bir seçim ile birliktedir (Friedman 1998). Diğer ilginç bir husus ise Socarides'in en büyük oğlu Richard Socarides'in eşcinsel kimliği ile tanınmış bir politikacı oluşudur.

Ülkemizde döneme âit psikiyatri ders kitapları incelendiğinde benzer psikanalitik görüşlerin etkisi görülebilir (Dinçmen 1969, Özaydın 1975). Sözü edilen eserlerde eşcinsellik psikopati ana başlığı altında DSM II'ye uygun bir biçimde sınıflandırılmış olup, seksüel bozukluklar alt başlığında ve "seksüel perversiyon – sapıklık" alt başlıklarında incelenmiştir. Bu konuda yazılmış olan "homoseksüellik türde cinsellik sapmaları" adlı geniş araştırma yazısı incelendiğinde homoseksüelliliğe sosyal ve tarihsel bir giriş yazısını takiben 1965–71 tarihleri arasında homoseksüel kişilerle yapılan bir çalışma sunulmuş ve erektil disfonksiyon, empotans ve latent eşcinsellik alt grupları temelinde incelemeler yapılmıştır (Koptagel 1974).

Kleiniyen görüşlerin etkisiyle diğer bir grup psikanalist eşcinselliğin öfke, narsisizm ve nesnelere hükmetmeyle belirlenen bir süreçte geliştiğini, eşcinselliğin erken paranoid anksiyeteye karşı geliştirilmiş bir savunma mekanizmasıyla açıklanabileceğini öne sürmüşlerdir (Lingiardi 2004).

Kohut eşcinselliği aşk nesnesi ve narsistik nesne seçimi arasında bir konum olduğunu belirtmiş, eşcinselliği geniş bir spektrumda değerlendirmiş, eşcinsellik heteroseksüalliteden farklı bir durum olmaksızın

bir ucunda olgun sevgi, bir diğer ucunda patolojik nesne seçimi bulunan geniş bir yelpazede değerlendirilmiştir.

Farklı teorik modelleri temel alan ancak eşcinselliğin psikoseksüel gelişimin doğal bir parçası olarak değerlendiren diğer bir grup psikanalist ise eşcinselliğin yapısal yönüne vurgu yapmışlardır, bu analistler psikanalizin rolünün kişide var olan bilinçdışı homofobi ile çalışmak olarak belirlemişlerdir.

SONUÇ

Freud sonrasında psikanalizin eşcinselliğe bakışı yapısal olandan patolojik klinik bir sapıklığın (diversity) açıklanmasına doğru bir gelişim göstermiştir. Psikanalizin az sayıda eşcinsel bireyden yola çıkarak genellemeler yoluyla oluşturduğu teorik zeminde 60–80 yılları arasında eşcinsel bireyler perversiyonlar başlığı altında sınıflandırılmış ve Socarides'in görüşünü izleyen analistler dönüşüm terapisiyle sağaltımı önermişleridir. 1973 yılında APA'da yapılan tarihi oylamayla eşcinsellik hastalık sınıflandırmasından çıkarılmıştır. Bu yazıda bu alanda yapılmış geniş çalışmaların bir özetinin yapılması amaçlanmıştır. Psikanalizin eşcinselliğe yaklaşımının başka çalışmalarla da incelenmesi bilimin az sayıda veriyle yola çıkarak yapılan büyük genellemelerin sonuçlarına işaret etmesi ile psikanalizin fenomenleri nesnelleştirme çabasını ortaya koyması ve metodoloji sorunlarının incelenmesi açısından değer taşıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Friedman RC, Downey JI (1998) Psychoanalysis and the model of homosexuality as psychopathology; a historical overview. *Am J Psychoanalysis*; Vol.58 No:3;249-270
- King M, Bartlett A (1999) British psychiatry and homosexuality. *Br J Psychiatry*; 175: 106-113.
- Friedman RC, Downey JI (2002) Sexual Orientation and Psychoanalysis - Sexual Science and Clinical Practice. Columbia: Columbia University Press.
- Göka E (2006) İnsan Kısım Kısım. Topluluklar, Zihniyetler, Kimlikler - Heidegger'in Dasein'ı 1. Bölüm". Ankara: Aşina Kitaplar.
- Lohmann H (1998) Sigmund Freud. Rowohlt Monographien Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Masson JM, editor (1985) The complete letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess, 1887-1904. Cambridge: Harvard University Press, <http://www.haverford.edu/psych/ddavis/ffliess.html>
- Freud S (1905) Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme. Cinsellik Üzerine Öteki Freud Dizisi. Budak S, çeviren. Cilt VIII. Öteki Yayınevi, 43–85.
- Freud S.(1910) Leonardo da Vinci'nin Bir Çocukluk Anısı - Sanat ve Sanatçılar Üzerine. Şipal K, çeviren. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 9–91.

-
- Freud S (1920) Eğrilmez A, çeviren. Bir kadın eşcinsellik olgusunun ruhsal kaynakları. Freud Kitaplığı Olgı öyküleri 10. İstanbul: Payel Yayınevi, 321–357.
- Freud S (1918) Eğrilmez A, çeviren. “Bir çocukluk dönemi nevrozu öyküsü Kurt Adam”. Freud Kitaplığı Olgı öyküleri II. İstanbul: Payel Yayınları, 195–297
- Freud S (1911) Eğrilmez A, çeviren. “Bir paranoya olgusunun öz yaşamsal öyküsünün üzerine ruhçözümsel notlar”. Freud Kitaplığı Olgı öyküleri II. İstanbul: Payel Yayınları, 111–189.
- Friedman RC (1991) Contemporary psychoanalysis and homosexuality. *Exp Clin Endocrinol*; 2: 155–161.
- Mc Cuire (1973) Tüzel M, çeviren. “Freud-Jung mektuplaşmaları”. Mektuplar Dizisi:19. İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Düzyürek S (1997) Eşcinsel bireylerle psikoterapi. *Nöropsikiyatri Arşivi*; 34: 192–213.
- Diñçmen K (1969) Deskriptif ve Dinamik Psikiyatri. İstanbul: Atlas Kitabevi Özyayın Matbaası.
- Özyayın S (1975) İstanbul üniversitesi Klinik Ders Kitapları Cilt. 7 Psikiyatri “Psikopati”. 106–111.
- Koptagel G (1974) Homoseksüel türde cinsellik sapmaları. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi yayınları Psikiyatri Kürsüsü 1973–1974 yılı Konferans ve Seminerleri, 79–105.
- Lingiardi V, Capozzi P (2004) Psychoanalytic attitudes towards homosexuality, an empirical research. *Int J Psychoanalysis*; 85: 137–158.